

ТРЕНДИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ

TRENDS OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN THE CONTEXT OF THE THEORY OF MULTIFUNCTIONALITY

УДК 338.2

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct54-20>**Ляліна Н.С.**

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та організації бізнесу
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Матвієнко-Біляєва Г.Л.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та організації бізнесу
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Панчук А.С.

к.е.н., доцент,
завідувачка кафедри економіки підприємства та організації бізнесу
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Lialina Nataliia

Simon Kuznets Kharkiv
National University of Economics

Matvienko-Bilyaeva Galina

Simon Kuznets Kharkiv
National University of Economics

Panchuk Anastasiia

Simon Kuznets Kharkiv
National University of Economics

У статті проаналізовано сучасний стан та основні тенденції соціально-економічного розвитку сільського господарства за 1990–2018 рр. Зокрема, проведено аналіз обсягів виробництва валової продукції сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.) в усіх категоріях господарств, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах; досліджено динаміку валової продукції рослинництва та тваринництва в сільськогосподарських підприємствах та її структуру. Виявлено основні тренди розвитку сільського господарства та проаналізовано їх у контексті теорії багатофункціональності в умовах невизначеності. Установлено причини скорочення галузі тваринництва. Здійснено ґрунтовний аналіз показників виробництва продукції рослинництва за її основними видами. Досліджено рівень забезпеченості підприємств кадрами. На підставі проведеного аналізу визначено пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку сільського господарства, які дадуть змогу виробникам сільськогосподарської продукції підвищити конкурентоспроможність і зайняти гідне місце на світовому ринку.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, сільське господарство, сільськогосподарська продукція, рослинництво, тваринництво, кадри, теорія багатофункціональності.

В статье проанализированы современное состояние и основные тенденции социально-экономического развития сельского хозяйства в 1990–2018 гг. В частности, проведен анализ объемов производства валовой продукции сельского хозяйства Украины (в постоянных ценах 2010 г.) во всех категориях хозяйств, в том числе в сельскохозяйственных предприятиях; исследована динамика валовой продукции растениеводства и животноводства в сельскохозяйственных предприятиях и ее структуры. Выявлены основные тренды развития сельского хозяйства и проанализированы в контексте теории многофункциональности в условиях неопределенности. Установлены причины сокращения животноводства. Осуществлен основательный анализ показателей производства продукции растениеводства по ее основным видам. Исследован уровень обеспеченности предприятий кадрами. На основании проведенного анализа определены приоритетные направления сельского хозяйства, которые позволят производителям сельскохозяйственной продукции повысить конкурентоспособность и занять достойное место на мировом рынке.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, сельское хозяйство, сельскохозяйственная продукция, растениеводство, животноводство, кадры, теория многофункциональности.

The article analyzes the current state and main trends of socio-economic development of agriculture in 1990–2018. In particular, the analysis of gross agricultural output of Ukraine (at constant prices in 2010) in all categories of farms, including agricultural enterprises, the dynamics of gross crop and livestock production in agricultural enterprises and its structure are studied. The main trends of agricultural development are identified and analyzed in the context of the theory of multifunctionality in conditions of uncertainty. The reasons for the reduction of the livestock industry, which is one of the components of sustainable development and allows a comprehensive solution to a number of economic, environmental and social problems. A thorough analysis of crop production by its main types in all categories of farms, the structure of sown areas and the level of crop yields in agricultural enterprises, analyzed the performance of its operation. As a result of low profitability, high material consumption of growing and harvesting, companies lost interest in the production of sugar beets and gradually began to prefer the cultivation of crops that are in demand in the market and profitable. This applies to sunflower and cereals and legumes. The level of staffing of enterprises is investigated. In particular, the dynamics of the population in Ukraine in 1990–2019, the employed population and employees in agriculture, forestry and fisheries of Ukraine are analyzed. Among the main factors that provoke labor shortages in agriculture are: the elimination of the livestock industry, which reduces the level of seasonality; lack of motivation, which is manifested mainly in low wages; remoteness of agricultural enterprises from large cities; migration abroad and others. Based on the analysis, it is determined that the increase in agricultural production at enterprises should be due to: comprehensive intensification of the industry, introduction of modern innovative technologies, adherence to scientifically sound crop rotations, livestock development, wage growth, increasing the prestige of the profession. This will not only contribute to the socio-economic development of agriculture, but also allow agricultural producers to become competitive and take a worthy place in the world market.

Key words: socio-economic development, agriculture, agricultural products, crop production, animal husbandry, personnel, theory of multifunctionality.

Постановка проблеми. Сільське господарство відіграє виключно важливу роль в економіці України. Воно було й залишається однією з найголовніших його галузей. Разом із тим нестабільність та економічна криза негативно позначилися на ефективності функціонування окремих галузей сільського господарства в Україні, які нині знаходяться у кризовому стані, вихід з якого є досить складним і тривали процесом.

За умови стабілізації та економічного зростання економіки Україна здатна повною мірою

забезпечити не тільки внутрішні потреби у сільськогосподарській продукції, а й має реальні перспективи стати одним із найбільших її експортерів у світі. До того ж, розглядаючи сільське господарство в контексті теорії багатофункціональності, крім економічних, воно здатне вирішити низку соціальних та екологічних завдань. А це, своєю чергою, сприятиме адаптації та інтеграції національних стратегій і програм до Цілей сталого розвитку до 2030 р., проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, що набуває

особливої актуальності в умовах інтеграції України у світовий економічний простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням, пов'язаним із розвитком сільського господарства, присвячено праці таких вітчизняних учених, як: В.Г. Андрійчук, Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк, М.М. Федоров, А.С. Музиченко, Т.І. Голуб, П.Т. Саблук та ін. [1–9].

Значна їх увага прикута до: пошуку відповідей на сьогоденні виклики, які стоять перед аграріями [1]; аналізу результатів і проблем реформування сільського господарства [8, 9]; прогнозування стратегічного розвитку аграрного сектору економіки [2, 5]; вивчення умов розвитку органічного аграрного виробництва, розроблення та обґрунтування дієвого механізму його забезпечення в Україні [3]; питань державної підтримки [6].

Разом із тим питання соціально-економічного розвитку сільського господарства України в контексті теорії багатофункціональності залишається недостатньо вивченим, а тому потребує поглибленого дослідження.

Метою дослідження є виявлення та аналіз основних трендів соціально-економічного розвитку сільського господарства України в контексті теорії багатофункціональності в умовах невизначеності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Оскільки Україна вважається аграрною країною,

то можна говорити про те, що розвиток економіки країни у цілому значно залежить від рівня економічного розвитку сільського господарства.

Одним з основних показників, який характеризує розміри виробництва, зокрема загальні обсяги виробництва у сільському господарстві, є показник виробництва валової продукції (у постійних цінах 2010 р.). За даними Державної служби статистики України, у 2018 р. виробництво валової продукції сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.) в усіх категоріях господарств становило 268 570,9 млн грн, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах – 157 561,1 млн грн; у 1990 р. значення цього показника становило відповідно 282 774,2 млн грн та 199 161,3 млн грн. За досліджуваний період спочатку спостерігалось зменшення обсягів виробництва валової продукції сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.) до певної межі, після чого тенденція набувала зворотного характеру і мало місце поступове зростання досліджуваного показника, хоча і мали місце незначні коливання. Разом із тим поки що досягти рівня 1990 р. не вдалося. Наглядно це представлено на рис. 1.

Варто зазначити, що за досліджуваний період зросла питома вага господарств населення у виробництві валової продукції сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.). Особливо це стосується галузі тваринництва.

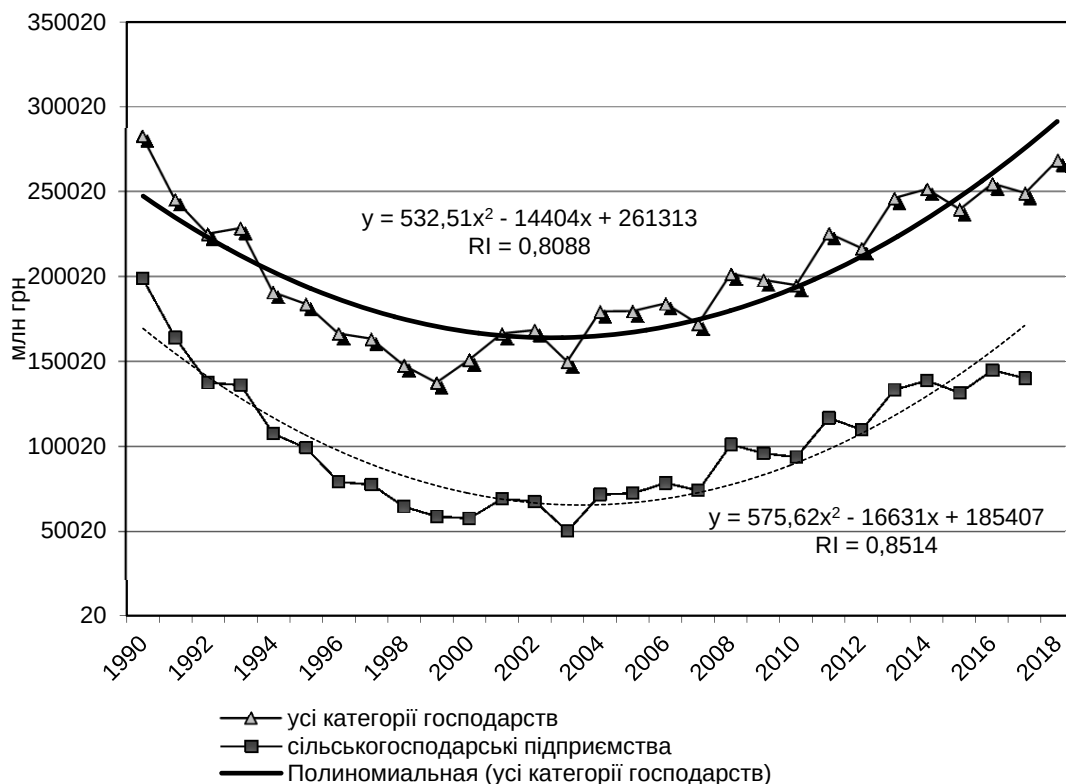

Рис. 1. Динаміка валової продукції сільського господарства України у 1990–2018 рр. (у постійних цінах 2010 р.), млн грн

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України

Ця обставина викликає занепокоєння, оскільки вироблена в господарствах населення продукція за показниками якості значно поступається не тільки міжнародним стандартам, а й вітчизняним. А отже, вона не спроможна конкурувати на світовому ринку.

Також у процесі дослідження було з'ясовано, що показники виробництва валової продукції рослинництва та тваринництва у сільськогосподарських підприємствах України (у постійних цінах 2010 р.) у 1990–2018 рр. мають схожу динаміку, однак відрізняються темпи зростання обсягів їх виробництва. Установлено, що темпи зростання обсягів виробництва продукції рослинництва значно випереджають відповідний показник по тваринництву (рис. 2).

У результаті зазначених вище змін у 2018 р. частка продукції рослинництва в загальній структурі валової продукції (у постійних цінах 2010 р.) у сільськогосподарських підприємствах становила 79,2%, тоді як у 1990 р. значення цього показника було на рівні 59,3% (рис. 3). Водночас на частку продукції тваринництва припадає лише 20,8%.

Важливість ефективного ведення сільського господарства провідні науковці ННЦ «Інституту аграрної економіки» підкреслюють тим, що така орієнтація була б не повною без урахування теорії багатофункціональності сільського господарства. Функції сільського господарства як складової частини національної економіки надзвичайно багатогранні та включають до свого складу:

- виробничу функцію, яка знаходить свій вираз у задоволенні потреб суспільства у продовольстві, а промисловості – у сировині;

- соціально-демографічну, яка пов'язана з відтворенням населення;

- природоохоронну функцію, тобто забезпечення стійкої екологічної рівноваги в агробіоценозах на всій території країни, створення й підтримання культурних агроландшафтів, заповідних територій і т. д.;

- рекреаційну функцію, тобто створення умов для відпочинку й відновлення здоров'я міських і сільських жителів;

- просторово-комунікаційну функцію, що означає надання просторового базису й часткове обслуговування інженерних комунікацій, шляхів сполучення, ліній зв'язку та електропередач, трубопроводів;

- функцію соціального контролю над територією, тобто сприяння з боку сільського населення органам державної та місцевої влади в підтриманні суспільного порядку й охорони природних ресурсів, включаючи надра;

- етнокультурну функцію, збереження й помноження національних традицій, охорону історичних та культурних пам'яток, підтримання етнічної ментальності тощо [7].

З огляду на вищевикладене, виникають суперечності: чому галузь тваринництва, яка є одним зі складників забезпечення сталого розвитку і дає змогу комплексно вирішувати цілу низку

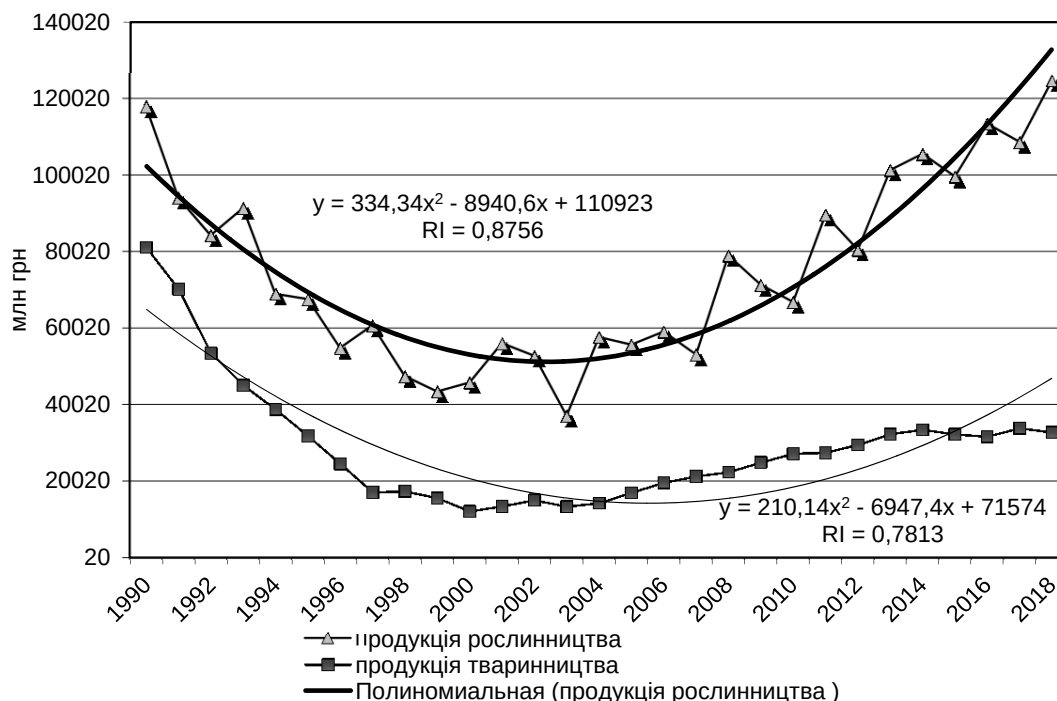

Рис. 2. Динаміка валової продукції рослинництва та тваринництва у сільськогосподарських підприємствах України в 1990–2018 рр. (у постійних цінах 2010 р.), млн грн

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України

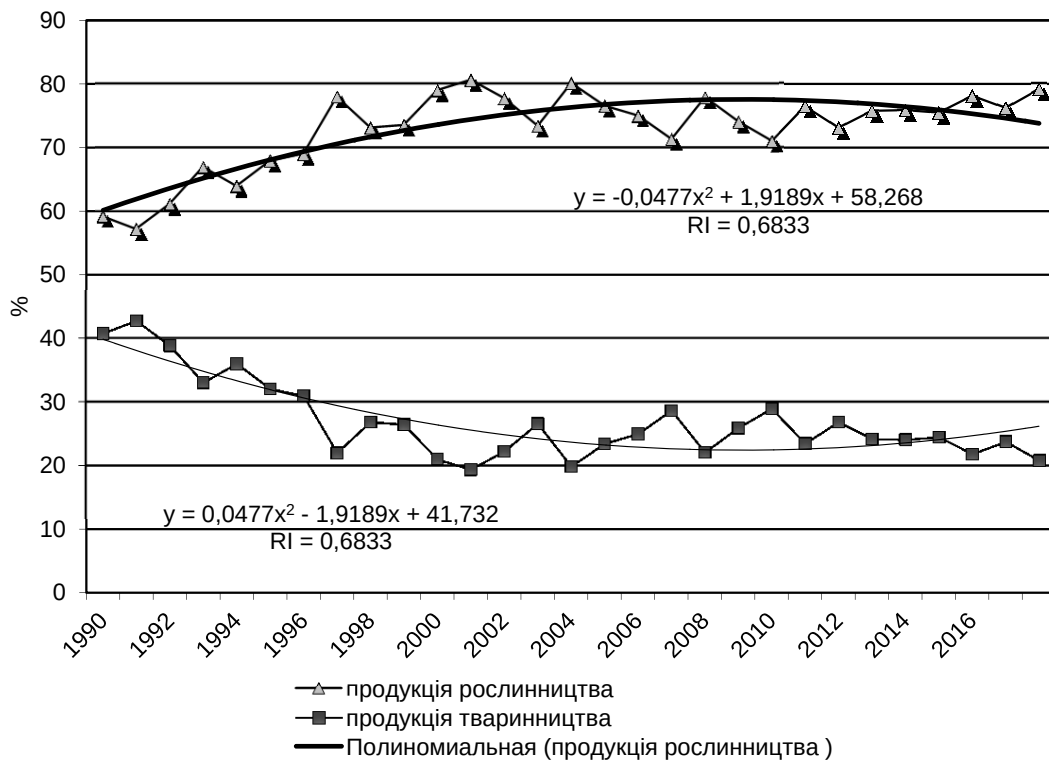

Рис. 3. Динаміка структури валової продукції у сільськогосподарських підприємствах України в 1990–2018 рр. (у постійних цінах 2010 р.), %

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України

економічних, екологічних і соціальних проблем, продовжує залишатися у скрутному стані, а кількість підприємств, що займаються її розвитком, постійно зменшується?

Навіть серед тих підприємств, які продовжують займатися тваринництвом, рівень концентрації виробництва продукції галузі зменшується, відповідно, зменшується й її роль в економіці підприємств. Усе це позначається на ефективності функціонування галузі. Як наслідок, одні підприємства приймають рішення ліквідувати галузь, інші продовжують утримувати у тому ж стані, і з'являються ті, що намагаються підвищити рівень її ефективності, реалізуючи усі наявні можливості, зокрема за рахунок упровадження у виробництво інноваційних технологій, спроможних вивести галузь на новий рівень розвитку.

Аналізуючи обсяги виробництва продукції рослинництва за її основними видами в усіх категоріях господарств України, було встановлено, що найбільша частка належить зерновим та зернобобовим, технічним, картоплі, овочам та баштанним продовольчим культурам. А тому їм приділено підвищену увагу під час аналізу основних тенденцій розвитку даної галузі.

За досліджуваній період відбувся суттєвий перерозподіл посівних площ між сільськогосподарськими культурами. Порівняно з 1990 р. площа посіву під соняшником збільшилася у три рази й у звітному році становила 5 068,7 тис га.

Натомість площа під цукровими буряками скоротилася майже у два рази і її розмір становив лише 256,7 тис га.

Це зумовлено тим, що на відміну від бурякоцукрової галузі, котра тривалий час знаходиться у стані глибокої кризи, вихід з якої є досить складним процесом, соняшник користується високим попитом як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Виробництво даної культури є досить рентабельним для сільськогосподарських товаровиробників і не потребує значних додаткових затрат. Як наслідок, більшість підприємств збільшує обсяги його виробництва не шляхом поліпшення технології вирощування, впровадження енергозберігаючих технологій, а переважно шляхом розширення посівних площ.

Щодо площі під зерновими та зернобобовими, то її розміри майже не змінилися і становлять 10 740,6 тис га. В останні роки окреслені тенденції зберігаються (табл. 1).

Щодо врожайності сільськогосподарських культур в Україні, то її рівень уже у 2014 р. перевищив значення показників 1990 р. Найбільше зросла врожайність плодів та ягід (більше ніж у два рази) і соняшнику [4].

Зростання рівня врожайності сільськогосподарських культур можна пояснити суттєвим зростанням обсягу внесення мінеральних добрив (рис. 4), тоді як раніше поряд із мінеральними добривами суттєва увага приділялася і внесенню органічних.

Структура посівних площ сільськогосподарських культур в Україні у сільськогосподарських підприємствах у 2016–2018 рр. [10]

Вид сільськогосподарських культур	2016 р.		2017 р.		2018 р.	
	тис га	%	тис га	%	тис га	%
Зернові та зернобобові – всього	10461,6	55,6	10573,1	54,9	10740,6	55,4
у тому числі:						
пшениця	4846,3	25,8	4887,2	25,4	5073,2	26,2
кукурудза на зерно	3252,8	17,3	3467,5	18,0	3528,4	18,2
ячмінь	1629,0	8,7	1301,4	6,8	1309,5	6,8
жито	77,0	0,4	104,2	0,5	85,2	0,4
жито озиме	76,8	0,4	103,6	0,5	84,9	0,4
овес	86,8	0,5	74,2	0,4	71,6	0,4
гречка	120,6	0,6	153,5	0,8	71,9	0,4
просо	80,2	0,4	32,8	0,2	32,9	0,2
рис	12,2	0,1	12,8	0,1	12,6	0,1
культури зернобобові	276,1	1,5	457,9	2,4	505,8	2,6
Соя	1717,4	9,1	1837,0	9,5	1554,4	8,0
Ріпак озимий та кольза (ріпак ярий)	441,5	2,3	774,3	4,0	1025,5	5,3
Соняшник	4968,1	26,4	4953,6	25,7	5068,7	26,2
Буряк цукровий фабричний	291,1	1,5	294,0	1,5	256,7	1,3
Культури овочеві	31,3	0,2	30,4	0,2	31,3	0,2
Усього	18805,8	100,0	19259,3	100,0	19370,1	100,0

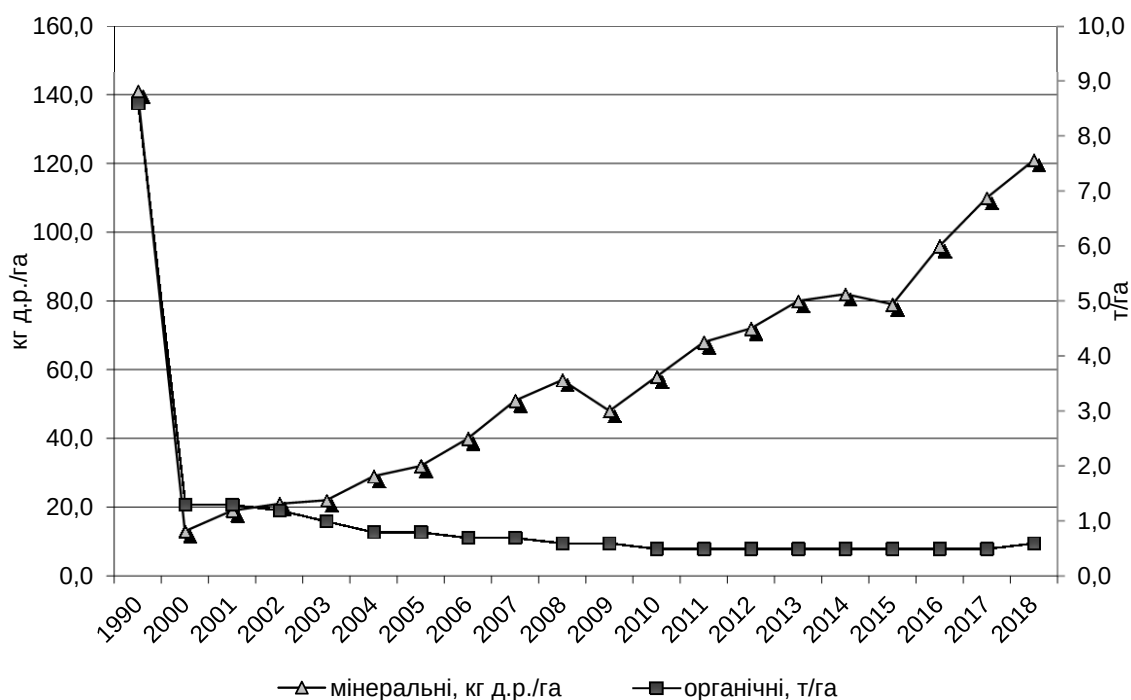

Рис. 4. Динаміка внесення мінеральних та органічних добрив на 1 га посівної площі в Україні у 1990–2018 рр.

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України

Однією з основних причин подібного стану є зменшення кількості підприємств, які займаються галуззю тваринництва.

Даний факт викликає занепокоєння, оскільки одним зі стратегічних завдань держави під час формування продовольчої безпеки є екологізація аграрного виробництва, важливе місце в якій

відводиться збільшенню обсягів виробництва органічної продукції.

Уважаємо, що під час виробництва продукції варто поєднувати захист довкілля, економічне зростання та соціальний розвиток як взаємозалежні та взаємодоповнюючі елементи стратегічного розвитку держави, що, своєю чергою, гарантуватиме

населенню високу якість продовольства як важливого складника продовольчої безпеки [3].

Зазначені зміни проаналізованих показників вплинули на формування показника валового збору основних видів продукції рослинництва.

Так, зокрема, валовий збір зернових та зернобобових у 2018 р. становив 70,1 млн т, що на 37,3% більше показника 1990 р. У 5,5 рази відбулося збільшення обсягів виробництва соняшнику. У звітному році відповідний показник дорівнював 14,2 млн т. Натомість виробництво цукрових буряків зменшилося майже на 70% і становило 14,0 млн т.

Унаслідок низької рентабельності, високої матеріалоємності вирощування та збирання підприємства втратили зацікавленість у виробництві цукрових буряків і поступово почали віддавати перевагу вирощуванню сільськогосподарських культур, які користуються попитом на ринку та приносять прибутки. Це стосується соняшнику і зернових та зернобобових [4].

Аналізуючи показники ефективності функціонування галузі рослинництва, було з'ясовано, що виробництво та реалізація переважної більшості її видів є прибутковими. У 2018 р. реалізація всіх видів продукції за винятком цукрових буряків принесла прибутки. Так, рентабельність виробництва зернових та зернобобових становила 24,7%, соняшнику – 32,5%, а рівень збитковості цукрових буряків дорівнював 11,4%. Незважаючи на підвищення рівня рентабельності основних видів продукції рослинництва, досягти рівня 1990 р. не вдалося.

Також важливим чинником забезпечення функціонування та підвищення ефективності

виробництва є забезпеченість підприємств висококваліфікованими кадрами.

Аналізуючи динаміку населення в Україні за 1991–2019 рр., було з'ясовано, що на тлі загального зменшення населення країни темпи зменшення сільського населення є вищими (рис. 5). Відповідні показники за досліджуваний період становили 19% та 24%.

Незважаючи на те що кількість зайнятого населення останнім часом дещо зросло, кількість найманих працівників у сільському, лісовому та рибному господарстві України продовжує зменшуватися (рис. 6).

Серед основних чинників, які провокують брак робочої сили у сільському господарстві, є: ліквідація галузі тваринництва, яка знижує рівень сезонності; відсутність мотивації, що проявляється, головним чином, у низькій оплаті праці, віддаленості сільськогосподарських підприємств від великих міст, міграції за кордон та ін.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, у результаті проведеного дослідження було встановлено, що сьогодні у сільському господарстві України галузь рослинництва є провідною, яка забезпечує майже 80% валової продукції. Виробники віддають перевагу вирощуванню сільськогосподарських культур, які користуються попитом на ринку та приносять прибутки. Натомість галузь тваринництва знаходиться у досить скрутному становищі. У результаті збитковості виробництва переважна більшість виробників утрачає до неї цікавість.

Разом із тим під час оцінки ролі сільського господарства у забезпеченні стабільного розвитку національної економіки необхідно керуватися

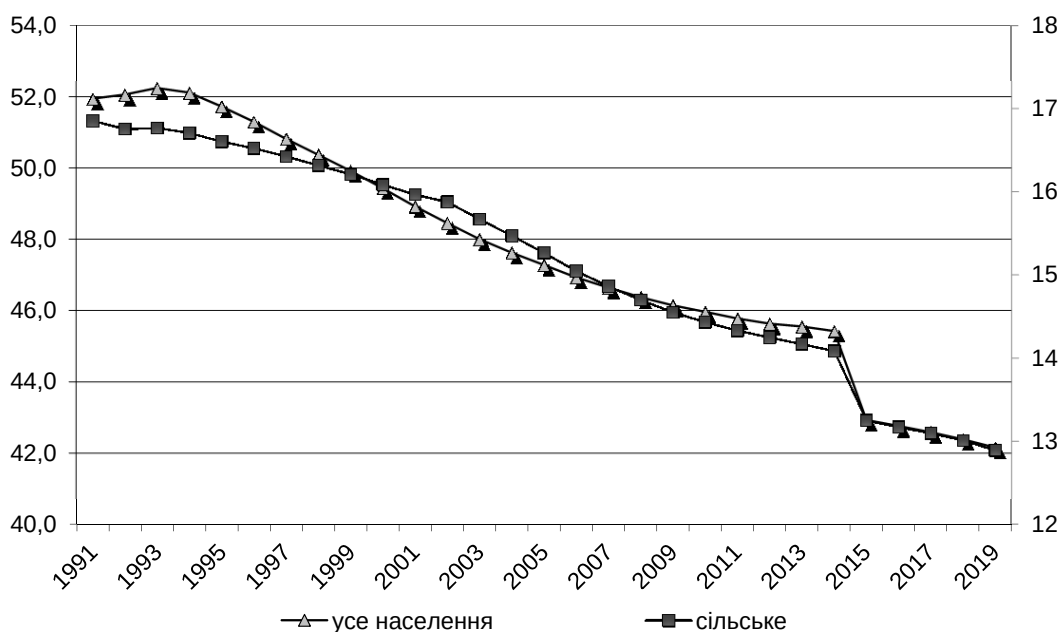

Рис. 5. Динаміка населення в Україні у 1990–2019 рр., млн осіб

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України

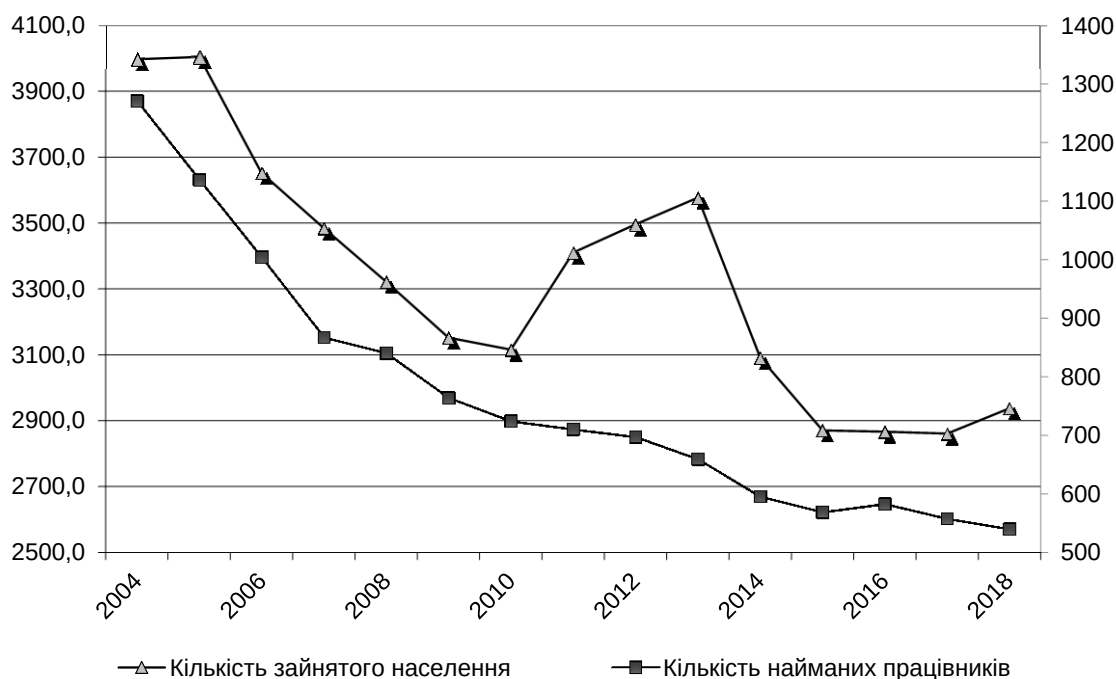

Рис. 6. Динаміка зайнятого населення та найманих працівників у сільському, лісовому та рибному господарстві України в 2004–2019 рр., тис осіб

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України

теорією багатофункціональності галузі, а отже, із таких же позицій слід підходити до оцінки ролі тваринництва. Незважаючи на стан галузі тваринництва, є всі підстави стверджувати, що у формуванні вищезазначеної функції сільського господарства провідне місце належить саме їй, оскільки вона забезпечує вирішення комплексу взаємопов'язаних проблем: економічних, екологічних, соціальних та ін.

Збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції на підприємствах має відбуватися за рахунок усебічної інтенсифікації галузі, упровадження сучасних інноваційних технологій, дотримання науково обґрунтованих сівозмін, розвитку галузі тваринництва, зростання рівня заробітної плати, підвищення престижності професії. Це сприятиме не тільки соціально-економічному розвитку сільського господарства, а й дасть змогу виробникам сільськогосподарської продукції стати конкурентоспроможними і зайняти гідне місце на світовому ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрійчук В.Г. Виклики агробізнесу: пошук відповідей. *Економіка АПК*. 2015. № 5. С. 12–22.
2. Лупенко Ю.О. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2015. Вип. 2(4). Ч. 2. С. 30–34.
3. Ляліна Н., Матвієнко-Біляєва Г. Механізм забезпечення розвитку органічного аграрного виробництва в Україні. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2019. Vol. 5. № 2. P. 121–140. URL: <https://www.are-journal.com/are/article/view/241> (дата звернення: 27.04.2021).

International Scientific E-Journal. 2019. Vol. 5. № 2. P. 121–140. URL: <https://www.are-journal.com/are/article/view/241> (дата звернення: 27.04.2021).

4. Ляліна Н.С. Сучасний стан та основні тенденції виробництва продукції рослинництва в Україні. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. № 8. С. 298–302.

5. Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 37–49.

6. Музиченко А.С., Голуб Т.І. Сучасний стан державної підтримки розвитку аграрного сектору України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2016. Вип. 6(2). С. 112–115.

7. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період: матеріали Десятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників, м. Київ, 10–11 квітня 2008 р. Київ: Інститут аграрної економіки, 2008. 100 с.

8. Результати і проблеми реформування сільського господарства України / Ю.О. Лупенко та ін. *Економіка АПК*. 2014. № 7. С. 26–38.

9. Саблук П.Т. Стан та напрямки аграрної реформи. *Економіка АПК*. 2015. № 2. С. 10–17.

10. Статистичний збірник «Сільське господарство України за 2019 рік» / відп. за вип. О.М. Прокопенко. Київ: Інформаційно-аналітичне агентство, 2020. 235 с.

REFERENCES:

1. Andriichuk V.H. (2015) Vykylyk ahrobiznesu: poshuk vidpovidei [The challenges of agrarian business: search for solutions]. *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 12–22.

2. Lupenko Yu.O. (2015) Rozvytok ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy: prohnozy ta perspektyvy [Development of the agricultural sector of the Ukrainian economy: forecasts and prospects]. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University*, vol. 8, pp. 30–34.

3. Lialina N., Matviienko-Biliaieva G. (2019). Mekhanizm zabezpechennia rozvytku orhanichnoho ahrarnoho vyrobnytstva v Ukraini [Mechanism for providing the development of organic agricultural production in Ukraine]. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, vol. 5, no. 2, pp. 121–140. Available at: <https://www.are-journal.com/are/article/view/241> (accessed 27 April 2021).

4. Lialina N.S. (2017) Suchasnyi stan ta osnovni tendentsii vyrobnytstva produktsii roslynnytstva v Ukraini [Current state and main trends in crop production in Ukraine]. *Economics and business management*, no. 8, pp. 298–302.

5. Mesel-Veseliak V.Ya., Fedorov M.M. (2016) Stratehichni napriamy rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Strategic directions of development of the agrarian sector of the economy of Ukraine]. *Ekonomika APK*, no. 6, pp. 37–49

6. Muzychenko A.S., Holub T.I. (2016) Suchasnyi stan derzhavnoi pidtrymky rozvytku ahrarnoho sektora

Ukrainy [The current state of state support for the development of the agricultural sector of Ukraine]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series «International Economic Relations and the World Economy»*, vol. 6(2), pp. 112–115.

7. National Research Center «Institute of Agrarian Economics» (2008) Problemy zabezpechennia dokhidnosti ahropromysloвого vyrobnytstva v Ukraini v postindustrialnyi period [Problems of ensuring the profitability of agro-industrial production in Ukraine in the post-industrial period]. Materials of the Tenth Annual Meeting of the All-Ukrainian Congress of Agricultural Economists, (Kyiv, April 10–11, 2008) Kyiv: National Research Center «Institute of Agrarian Economics». (in Ukrainian)

8. Lupenko Yu.O., Sabluk P.T., Mesel-Veseliak V.Ya., Fedorov M.M. (2014) Rezultaty i problemy reformuvania silskoho hospodarstva Ukrainy [Reformation of agriculture of Ukraine: results and challenges]. *Ekonomika APK*, no. 7, pp. 26–38.

9. Sabluk P.T. (2015) Stan ta napriamky ahrarnoi reformy [Status and directions of agrarian reform]. *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 10–17.

10. State Statistics Service of Ukraine (2020) Silske hospodarstvo Ukrainy za 2019 rik [Agriculture of Ukraine for 2019]. Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo.